

IZ KNJIŽEVNE OSTAVŠTINE ILIRACA U SLAVONIJI

Stanislav Marijanović

Sa znanstveno priređenim knjigama znamenite edicije »Stari pisci hrvatski« nastupilo je vrijeme pisanja znanstveno utemeljene povijesti hrvatske književnosti starijih razdoblja i književnopovijesne znanosti, a minulo one koja je bibliografske modele najobavještenijih zapisivača književnih podataka nudila za izvor: onih koji su, ipak, posjedovali i osjećaj za prikupljanje, obradu i čuvanje književno relevantne građe, kao što su recimo bili Serafin C r i j e v i ć ili Josip J a k o š i ć, ili u odnosu na cjelinu hrvatske književnosti (»ilirske« i »hrvatske« pisce) Pavel Josef Š a f a r i k. No pojavom tih izdanja, priređenih na datostima znanstvenog pozitivizma stare filološke škole, zabavljene do krajnosti rukopisnim varijantama i provenijencijom tekstova pojedinog pisca, a ne njegovim estetskim vrijednostima, nije došlo, odlaskom Vatroslava J a g i ć a, do književnih povjesničara širih zasnova koji bi otvorili put tako pisanoj povijesti. Spoznali su to i Branko Vodnik i Antun Barac, izgrađujući između filologije i estetike svoju metodologiju proučavanja stare i nove hrvatske književnosti i koncepciju cjelovite hrvatske književne povijesti, nažalost neizvedenu. Na rezultatu proučavanja dopreporodne književnosti i ostvarenim bibliografijama jednog Franje F a n c e v a i Tome M a t i ć a, kao i drugih modernih i kroatistički usmjerenih filologa i tekstologa, mogao je Mihovil K o m b o l podignuti svoju povijest na estetsku razinu, a mogli su se pojaviti

i književni povjesničari širih koncepcija, s nepomučenim pogledom i na pojedinu književnu epohu, kao Eduard Hercigonja i Marin Franičević, i na hrvatsku književnost kao cjelinu, kao Slavko Ježić i Ivo Franješ, Miroslav Šicel i Dubravko Jelčić.

Pojavom i optjecanjem suvremenih književnih teorija, od formalističke i stilističke do nove i poststrukturalističke kritike, estetike recepcije i poetike intertekstualnosti i intermedijalnosti, koje u kritičkom i poredbenom proučavanju književnosti i umjetnosti uspostavljaju kategorijalni sustav usmjeren na opus, djelo i tekst, na novim teorijskim spoznajama iznovljuje se i metodologija suvremene književne povijesti i novi profil filologa: književnih znanstvenika sa strukovnim pojasm kroatista i komparatista.

Međutim, nepromijenjeno načelo koje zastupa i Rafo Bogišić, i u brojnim književnopovijesnim analizama i sintezama ustrajno primjenjuje, da je hrvatska književnost i svaka nacionalna književnost usustavljen lanac međusobno povezanih pojava i činjenica na cjelovitom svome prostiranju, ovjerava se i danas. Nova Akademijina izdanja »Starih pisaca hrvatskih«, njezini »Dani Hvarskog kazališta« i »Krležini dani«, biblioteke »Pet stoljeća hrvatske književnosti« i »Stoljeća hrvatske književnosti«, pa i pokrajinska biblioteka »Slavonica« u 100 knjiga vinkovačke »Privlačice«, ili »Hrvatski biografski leksikon« i nova »Hrvatska enciklopedija«, ne mogu se zamisliti, pojaviti niti opstojati bez tzv. neopozitivističkih znanstvenih profila, onih koji su u stalnom dodiru s građom i izvornim tekstovima, koji su sluge arhiva i depozita, za koje fondovi, ostavštine i trezori nisu puke skrivnice nego su prekovremena boravišta u obavijesnom i dokumentacijskom studiju. U tom slučaju ponovnim čitanjem ovjereni ili iznađeni književni tekst i vjerodostojan podatak iz nacionalne baštine održava na životu, još uvijek, filološki usmjerenog i obaviještenog istraživača. U tome smislu je i moja naslovljena tema ancila zajedničke teme o hrvatskoj književnosti u doba preporoda. Ne zato da bi suvremene istraživače podučavala o notornostima što to znači postojanje i poznavanje baštinjene građe i ostavštinâ pisaca, i kome služe arhivi, zavodi i knjižnice, pa i obiteljski fondovi koji ih posjeduju, nego da bi ohrabrila i pomogla onom tankom sloju znanstvenih »tradicionalista« koji se ne mire sa svojom osobnom spoznajom da sve što su čuvari baštine namrijeli skrivnicama neće dočekati svog istražitelja i notorni uviđaj. Tko danas u proučavanju preporodnog pokreta i književnosti štuje, na primjer, Horvata i

Ravlića što su objelodanili cjelovitiju Gajevu korespondenciju? Pokazalo se, ne samo »tanksi sloj«. Znademo što nam je činiti, očekujući potaknuća i podršku, a ne priznanja.

Ipak: postavimo li sebi pitanje koje su nam upućivali poznavatelji hrvatskih pisaca među stranim slavistima, a među njima i srpski, Ljubomir Durkoviš Jakšić i drugi, kako to da vi hrvatski znanstvenici nemate ni jedne monografije ili kritičkog izdanja ni o jednom od slavonskih iliraca, ni o Brlićima, ni o Stjepanu Marjanoviću Brođaninu, o jednom Mati Topaloviću, a prelijevaju se nacionalnim ilirštvom i nadnacionalnim sveslavenstvom, i prisiljavaju nas svojom kontaktnošću i korespondentnošću da se mi njima bavimo, onda nije odgovor u prigovoru »slavonskoj komotnosti«, nego o utruću ili barem zamiranju impakta, impetusa na podatnu građu u dostupnim javnim i obiteljskim arhivima ovih preporoditelja ili o njima i drugim hrvatskim književnicima. Nema ih u edicijama, pa ih nema ni u književnim povijestima (osim u Barčevoj).

Ovaj moj današnji prilog samo je fragment buduće veće cjeline na otvorenu temu književnopovijesne znanosti. Odnosi se tek na dva središnja arhivska depozita i na »Ilira iz Slavonije«, M a t u T o p a l o v i ć a. Depoziti književnih ostavština i tekstova poznati su i registrirani kao Arhiv i knjižnica obitelji Brlić u Slavonskom Brodu i Dijecezanski arhiv i knjižnica Đakovačke i srijemske biskupije. Oba arhiva međusobno se upotpunjuju. Pojedine teme ovih Hvarskih dana imaju u njima svoje dodatno dokumentacijsko uporište.

Arhiv s knjižnicom obitelji Brlić sređen je, popisao i opisan u više navrata. U Domovinskom ratu je spašen, a vjerujemo i ušćuvan. Ocjena koju je o njemu dala Ivana Brlić-Mažuranić potkraj 19. stoljeća, nije izgubila svoju vrijednost. Zapisala je (1892.): *došla sam u stari dom obitelji Brlićeve, u kojoj sve odaje koliki su interes članovi te obitelji gajili za umjetnost i književnost, za svaki patriotski i lijepi pokret. (...) Urečena obilna knjižnica sabrana Ignjat Alojzijem Brlićem, zatim njegovim sinovima Andrijom Torkvatom i Ignjatom (njezinim suprugom Vatroslavom!), koju sam zatekla, sastoji se iz djela sviju jezika — a uz to iz rukopisne zbirke, a ponajpreče iz zbirke korespondencije od god. 1726–1860. Ta zbirka sadržava 1000 pisama. Među njima su listovi gotovo sviju istaknutih ličnosti našeg javnog života od 100 god. Kolika obilna hrana za moja literarna nagnuća.*¹

Na temelju te građe, objelodanjenih knjiga i rukopisnih tekstova, moguća je monografija o svakom od najistaknutijih *B r l i ć a* : Ignjatu Alojziju, Andriji Torkvatu *M a r j a n o v i ć u* Brođaninu, čija posmrtna književna ostavština čini zaseban arhiv u arhivu. Pridružuju im se sa svojim knjigama, tekstovima i rukopisima Pavao *Š t o o s*, Vjekoslav *B a b u k i ć*, Bogoslav *Š u l e k*, Luka *I l i ć* Oriovčanin i drugi, pa bosanski franjevci, srpski, poljski, francuski i ruski pisci i slavenofili, a navlastito drugi reprezentant Mata Topalović. Rado bismo priložili izbor iz njegove prepiske s Marjanovićem, koja ih obojicu osvjetljuje kao predvodnike i reprezentante ilirskog pokreta i književnog preporoda u Slavoniji, kojem su dali djelom i djelovanjem općehrvatsko i slavensko obilježje, poslije kojih »slavonska književnost« više ne postoji.

Dijecezanski arhiv s knjižnicom Đakovačke i srijemske biskupije obiluje tekstovima, kao i zasebnim knjižnim fondom jedinstvene Strossmayerove knjižnice. Susrećemo srednjovjekovne kodekse, tekstove ćirilometodske baštine i inkunabule, ali i književne ostavštine i autografe, manje–više neobjelodanjene, triju naraštaja preporodnih pisaca, osobito dijecezanskih svećenika, i to: prediliraca Karla *P a v i ć a*, braće Antuna i Josipa Kalasancija *M i h a l i ć a* (*Pismom pastirskom* iz 1816. Katančićeva nastavljaja) i Adama *F i l i p o v i ć a* Heldenthalskog, u drugom naraštaju tekstove Marjanovića Brođanina, Topalovića i Jurja *T o r d i n c a*, Martina *N e d i ć a*, Frana *K u r e l c a*, Stjepana *I l i j a š e v i ć a*, *S t r o s s m a y e r a* i Ivana Frana *J u k i ć a*, ali i Petra *P r e r a d o v i ć a*, a u trećem Ilije *O k r u g i ć a* Srijemca koji svojom pastoralom *Seljanka ili Pastirski razgovor* iz 1861. stiže na kraj Katančićeva ekloško–idiličnog puta).

Izdvajamo samo jedan nepoznati rukopisni tekst, Topalovićevu pastoralnu prigodnicu, onomastikon đakovačkom biskupu Josipu Kukoviću, kojemu je upućena pod naslovom:

*Njihovoj Milosti
Presvėtloom i Prepoštovanom
Gospodinu Gospodinu
JOZIPU KUKOVIĆ
Stolnih Cerkvih Bosanske ili Diakovačke i Srėmske*

zakonito ujedinjenih Biskupu itd.

na

Dan svetčani Imena

pri

srećnom iz Požuna polazku

u Domovinu

od

Svoih u Beču se nahodećih

obučenikah.

1836.

Topalović dosad nije bio zapažen i poznat kao pastoralni pjesnik. Njegova spomenuta pastorala kaligrafski je pisana i nije jedina koja nam je u njegovu pjesništvu dosad poznata, ali je jedina neobjavljena. Pohranjena je u Dijecezanskom arhivu u Đakovu.² Strukturirana je s klasičnim (auličkim) dramskim elementom, dijalogom dvojice pastira, Ljuboslava i Milinka. Izvedena je u 198 nekonzistentnih daktilsko-spondejskih heksametara u odnosu na prve četiri stope s uklopljenom »pjesmom u pjesmi« od 32 osmeračka parno srokovana, a potom recitativno ponovljena ili pjevana stiha u 8 katrena, dakle s proširenom interkalarnom funkcijom od uobičajena dva na četiri stiha.³

Drugim riječima, on *versus intercalaris* odmjenjuje strofom. Strofe su pjesnikov onomastikon i prenose središnju poruku pastore: imendansku čestitku i želju bukolskog staleža u pastorali za sretan povratak iz Požuna gdje nadiru neprijateljski pastiri dunavski, u domovinu velepastira Dafnisa, tj. biskupa Kukovića, prethodnika Strossmayerova, koji je biskupovao u doba Preporoda, narodnoga, kulturnog i političkog pobuđivanja i otvoreno pristajao uz preporoditelje hrvatske knjige i politike.

Tri izdvojena četverostiha glase:

*Ti znaš, Pane, znaš najbolje,
Kakvim srcem, kakve volje,
Kakvi dan mi svetkujemo,
Za koga li žrtvujemo.*

*O! učini Pane, Bože!
Da se njegov stada mlože,
Čuvaj, brani, dobri Pane,
Njegov stada, paše, strane.*

*Il' se kopnom, il' se vodom,
Il' se vozom, il' se brodom,
Milim stadam' vratit htio,
Svom na putu srećan bio!*

Pastorala otpočinje s tipičnom idilično–scenskom sličicom ranog jutra, probuđenog Dana nove radosti i pretproljetnog pejzaža, alegorijskom mjestu pastoralne radnje, da kažemo pretporodnom ili preporodnom zorom, naznačenom u uvodnim heksametrima:

*Toplim jur se jugom běli razpuziše snězi.
Tužnu kruti sěver jur pristade stezati zemlju. (...)
Sladko–glasni slavulj stade jur nabrajati pesme,
Mladom pěsme sunašcu. Jarno jutro bėaše. (itd.)*

Idiličnom inscenacijom i novosloženicama frazeološki su nasićeni govorni iskazi (pričice) neobičnih pastira–klerika poslanih sa svršenom filozofijom na studij bogoslovije u Beč, da od »mudrih pastira« uče hranit i čuvat cijelog »jata stada«, zato denominiranog Ljuboslava, samog pjesnika, i milog mu druga, Milinka, koji prozirno figuriraju pastoralom. No, to ipak nisu pseudopastiri, a njihovim dijaloškim pričicama — »događajkama« nije oduzeta legitimnost pastorale. Njezina novost je upravo u zamisli na razini profesijske homonimije: rustikalni pastiri i njihovo blago božji su pastiri i božje stado. Ljuboslav i Milinko ne nose njihovu seosku obuću i odjeću — oni su obučenci Dafnisovi, a sam neznabožački mitološki Pan, božanstvo onih bukoličkih pravih pastira u eklogama, samo ih povezuje s Dafnisom kao njihovim nadpastirom — on je posrednik i prijenosnik u nastali novum: prenošenja u novu religijsku stvarnost.

Sama radnja svedena je na ogoljeli fiktivni scenarij: božanstvu Panu, dakle posredniku između pastira — obučeničkâ i nadpastira Dafnisa, a on je »sunce

pastira posavskih«, prinose se uoči *Dana svetčanog Imendana* na žrtvenik u improviziranom hramu od granja sitni, ali s ljubavlju izdjelani rukotvorni darovi: Ljuboslavov nožićem rezbaren drenov pastirski štap, od kojega je svakako nadpastira Dafnisa ljepši, i Milinkova »sedmoglasna svirka«, zapravo od jezerske trstike zgotovljene klenove diple zalivene voskom (kao što je Panova siringa). Pri tome, njih dvojica upućuju udvostručenu molbu i želju za sretan Dafnisov povratak svojoj domaji, gdje će ga drugi mlađahni pastiri u radosti i veselju dočekati:

*Dafnide, živa Željo! naša Brano! naš Vođa sladki!
Zdrav došo! nit s' od nas više Ti udaljivao ikda!
O da bi tam se stvorit, da bi tam se Ljuboslave mogli!
Motrit mogli radost pastirah, mogli veselje!*

Na kraju, da i ja izvedem zaključak, a potom priložim cjelovitu i netranskribiranu pastoralu u autorskom izvorniku.

1. Topalovićeva govorna pastorala nije ni dramska, ni pjesnička, ni izvorna. Ovisna je o domaćem vrelu u koje je zagrabio i crpio fabulu svojih priča — događajki, ali je njezino književnopovijesno značenje u višestrukim konotacijama.

2. Ona je prvi Topalovićev pjesnički tekst (da li slavonski?) spjevan Gajevim pravopisom kao zalogom preporodnom nastojanju da se »jedan obćenski književni jezik ustanovi«, na što je upravo on već 1834. živo poticao Gaja.

3. Ona je plod Topalovića zahvaćanja u tvorbene elemente Katančićevih pastirskih razgovora i ide njegovim tragom, na kojem su se našli i drugi slavonski pjesnici ovog žanra, od braće Mihalića, Josipa i Josipa Kalasancija, Karla Pavića i Adama Filipovića do Ilije Okrugića Srijemca, a za Katančićem kao hrvatskim klasikom ilirizma ogledali su se i Marijan Jaić i Ivan Mažuranić i drugi preporodni pisci. Dok je Katančić stvorio podvrstu hrvatske prigodne iliričko—mitološke pastore i bitno pridonio oživljavanju pastoralnog žanra u preporodnoj književnosti, Topalović je u narodnom i književnom preporodu dao prve slavonske tekstove budničko—religiozne pastoralne prigodnice, no bez pjesničkog uzleta. Njima je samo potvrdio privlačnu i opticajnu vrijednost, svježinu i ljepotu u jednostavnosti Katančićeve pastore, ali ne i svoje.

Njihovoj Milosti

Resvetlomj i Reposhtovanom
Gospodinu Gospodinu

JOZIJU KUKOVICU

Helnih Cerkvih Bosanske, ili Diakovacke i Srimske
zakonito ujedinjenih Biskupov. i tld.

na
Dan sveticani Imena!

pri
srecnom iz Pozuna polasku
u Domovinu.

od
svõih u Beču se nahodjećih
obučenikah.

1836.

4. Topalovićeve prigodnice i manji spjevovi Kukoviću, s kojima je otpočeo svoje pjesništvo, budničarski su. Na njih se izravno poziva i u stihovima ove prigodnice: *Ti znaš lane kako smo ti dan taj svetili! nikda / S' pameti, nikda nesajde! Stihovi* upućuju na Topalovićevu imendansku odu *Čestitka Jozipu Kukoviću* iz 1835. (objavljena posmrtno!), s tripudij i trovrstno isticanim mottom iz latinsko-hrvatske Štoosove pjesme *Flora suo flori seu Patria dignissimo filio ... Josepho Kukovich, Zagrebiae* 1834., s Topalovićem prvog slavitelja ustoličenja ovog biskupa.⁴ A i Topalović u trodijelnom pjesmotvoru *Pesma tužne i vesele Slavonije* iz 1834., posvećenom istom ustoličenju, navodi za motto iste latinske stihove Štoosove pjesme.⁵ To će naposljetku učiniti i u svojoj prvoj pastoralu *Razgovor pastirah*, anonimno objelodanjenoj u Osijeku 1834., posvećenoj imenovanju i ustoličenju istog Kukovića za biskupa.⁶ U njoj pastiri Miko, Pavo, Grga i Aleksa očekuju dolazak iz Zagreba u Đakovo novoga Dafnisa. Tom svojom prvom alegoričko-idiličnom pastoralom, kao i spomenutim pjesmotvorom, Topalović ulazi u književnost, prije pojave Gajeve »Danice«.

Biskup Josip Kuković, pjesnici M. P. Katančić i Pavao Štoos i njegov *Kip domovine*, a nadasve Slavonija, ishodište su i prvo vrelo Topalovićeve pjesništva. A ono ne otpočinje s Gajevom »Danicom«, kako se dosad navodilo. S Kukovićem i Janom Kollarom, pa Gajem kao potaknućem — da.

Drugu Topalovićevu pastoralu, onomastikon biskupu Kukoviću *Na Dan svetčani Imena*, poslanu iz Beča 1836. g., namjerno donosimo u arhetipskom obliku zatečenom u autografu. Nasićena je akcentima iz naglasnog sustava *Grammatik der illyrischen Sprache* Ignjata Alojzija Brlića (Budim, 1833.), koji nemaju metričko-prozodijsku službu, a ni takav ustroj Katančićevih heksametara iz njegova *Razgovora pastirskog tretjeg*, koje Topalović gradi njegovim frazemima i izokrenutim poretком riječi. Nema ju ni stoga što je ona, zapravo, slikovno, ugodajno i sadržajno kontaminirala sva tri Katančićeva *Razgovora pastirska*, od kojih su prva dva u elegijskim distisima. U datom obliku s govornim slavenizimima, ona više govori ortografu, ortoepičaru i povjesničaru jezika, nego poetičaru. U njoj se, ipak, više ogleda Slavonac Mata Topalović kao Kukovićev bogoslov, osobni čestitar i pjesmotvorac nego kao pjesnik antologijske ode *Bog i molitva domorodca ilirskog* (»Danica«, 1836.) i triju pokorničkih pjesama (*Tri Pokorne Pěsmice za duhovnu zabavu Skrušenih Grěšnikah*, U Osěku, 1841.), kao i pojedinih pjesama u zbirci *Odziv rodoljubnog serca* (U Osiku, 1842.), koje

mu čuvaju pjesnički glas. Poznato je, bio je književni entuzijast i ponosnik, za kojega je književnost bila ništa drugo nego *ugledalo, u kojem narodi i sami sebe, i drugi ih, kakvi su, gledat mogu*. To omogućuje i ova pastorala, koju zbornik Dana Hvarskog kazališta prvi put objelodanjuje.

*Njihovoj Milosti
Presvėtloom i Prepoštovanom
Gospodinu Gospodinu
JOZIPU KUKOVICH*

*Stolnih Cerkvih Bosanske, ili Diakovačke i Srěmske
zakonito ujedinjenih Biskupu. iitddd.*

na

Dan svetčani Imena.

pri

Srećnom iz Požuna polazku

u Domovinu

od

Svoih u Beču se nahoděćih

obučenikah.

1836.

*Toplim jur se jugom běli razpuziše snězi.
Tužnu kruti sěver jur pristade stezati zemlju.
Jurv' okopittna zelen bojoràznim krasna cviěćem;
Plaštóm divno–milim narav zaogerniše čělu. 5
Sladko–glasne slavulj stade jur nabrájati pěsme,
Mládóm pěsme sunašču. Jarno jutro biaše.
Usrěd mirno–tihog na visočkom gája brěžuljku,
Pred kolibóm željnog na Milinka Ljuboslav očíkav' –
Nákićen, i rědko koe prima, obúčén odělom – 10
Sad sebi, a novoródnóm sad je pripivao dànu.*

(L j u b o s l a v)

Ej nuto već mlado trećiput zeleni se glogínje,
Lěšnik s' već trećiput, kózah mila hrána, zamiće
Odkad *Daphnis* ovam moje j' u ove poslao gaje,
Odkad brižni, velim, i poljubjeni poslao *Daphnis*:
Ovd' da bi od pastirah já se naučio mudrih – 15
Dáno někdar upravljat, vodit, čuvat i pasti,
Dáno někda stado da bi ovd se naučio hránit.
Sám sam jošte bio, jošť ovd nebiáše Milinka:
I kako u neznánim sámom bit' je kotárih:
Tak bez druga meni lěto jedno je bilo věkom! [1] 20

Mékote vi razprostrane, vi to znáte brěžúlji!
Vi ladjani zdenci, vi, vi žuboréći potočci!
Kim sam često moeg nepokojnost javljao serdca.
Ti kolibo znadeš kakvom si podignjena tugom!
Tánjena ti znadeš još, ti granokrilata jelko, 25
Pod tobom u ládu kako sam vojtóvao često!
Sám sam jošte bio, jošť ovd' nebiáše Milinka:
Prosti kad sam onom pod bukvom chrámak uzid'o,
Prosti 'z granja, velim, mnogoverstnog podig'o chrámak
Panu kdi bi Bogu pastirah žertve prinaš'o. – 30
Dárovi Pane biáhu teb' moi mislim ugodni;
Svakda bo serdca moeg' s' uslišio moljbe poniznog.
Ti znaš čiim imenom moja najviše kípiše usta!
U čie teb' sam osobno dan odlúćio svétit.
Ti znaš lane kako smo ti dån taj svétili! nikda 35
S' pámeti, nikda nesajde! zabóravit isto nedá se!
O! koju družtvo silu, koju moć ti družtvo imádeš!
O! koja móra radost, koe bit tamo móra vesélje!
O! koe bláženstvo tam, tam razkošje s' uživa,
Gdi mladjanih pastirah, gdi veći broj se sjedíni; 40
Gdi sloga, gdi ljúbav serdašca sakopća nevinna.
Kakva je onde radost! kada ju, kad dvójica čúte.

I što láne činjahmo, danu ti si današnji!
 Ti si na to odlúčen náš da ponavljamo svétac. 45
 Istina, jošter obično ní se približilo vrěme,
 Istina, još náredno ní pristúpito jutro,
 Al tako htjáše Milinko. Tog pak neslušat ikda?
 O! prie gráb će voćem, prie brěst se ponósiť žirom,
 Od mene neg' će Milinko što zahtěvati ružnog, [2]
 Prošnjú neg bi Milinku odbio ikda Ljuboslav.– 50
 Danu dakle današnji pozdrav primi gorúćeg,
 Pozdrav primi moěg, o danu! serdca radostnog!
 Pogledaj iz vedrih neće dol' na vesělje neběsah.
 Čist budi k'o sladkom naša ljubav čista je *Daphnu*;
 Čist budi k'o čisto naše sad što budne vesělje. 55
 O! nek' nam te nemúti ni najmanjši obláčak!
 Nesreći nek je svakoj, nek put je nesreći spričen!
 Nek tebi niš' se nedrúži nás šta bi smětati moglo.
 Rěčjom: budni takim, kano dánu mi te želímo!
 Tak' moj danče mili! tak. — Jur se Milinko približa! 60

Aha! tak se zakasnuje? od kad ná te očikam!
 Kak' se je nákitio, kano kakvi gjuvégia mladi!
 Pak šta mi ranče nosiš, šta l' brižljivo tak' mi sakríváš?
 Kakve si pripravio, da vidim der, däre pokáži!

M i l i n k o

Malčuk lakše! nedáš mi ni rěč progovóriti momče! 65
 Lasno je ovde tebi, dok ja ono bérdo premetnem,
 Ja one kroz neprokěrcěne šikare dok se provergmem,
 Dok, polje tolko prebáciv, popnem tvoj se na brěžak,
 Lasno je ovde, velim, tebi dotlem name očikat. 70
 Ti more pred kolibom si svojom, čim jutrom izídeš,
 Il' kako ranče vidim, ti nisi ni spávao ništa,
 Već si se valjda ciělu noě i páziti [opraviti?] móro.

Tak bo mi izglédaš kano réšena lutka naréšen!
Pak šta mi ranče imaš tud cvětjem uterpano rosnim?
Kakvi s' pripravio, da vidim der, dáراك ukáži! [3] 75

Ljuboslav

O! kako ja te volim, znaj triput većma te ljubim,
Kad mi se tak znádeš kao Milko nášalit umješ.
Al' daj smetni dolika šta drágo ni bilo, nepítam.
Pak mi se čim pokrěpi te mirčuk opočini najpre.
Tad ćemo u málom naše žertve polóžiti chrámu. 80
Tad ćemo moljbe Bogu sladkog započeti za *Daphna*.
Tad ćeš Milče novu věštinom glásit običnom
Pěsmu; tad merklim naše nek se neprekine mrákom,
Tad naše nit vlašići nepretěrgnu blědi veselje!
Klupčici daj zelenoj daklem sědkajmo na tráve, 85
Pak da ti já se moim rukotvorjem Milo! pofalim.
Znam dar tvoj je liépši, al nije svatko Milinko!
Pogledaj àmo šta imádem cvětjem uterpano rosnim!
Vlastitom iz drenovog sam štap taj děrveta rukom,
Vlastitom, al bez ikakvog, 'zvan mog' màla nožićka, 90
Vlastitom, al bez ikakvog' radio ustroja rukom,
Inog neimav' aláta, ni žiga, ni struga, ni dlita.
Pos' o dakle, nemárim, možeš kudit, al — dalje nejdi!
Jer štagod ovde vidiš, plod smatraj ljubavi čiste!

Milinko

Oho! tkob' se usúdio to kudit? oka mi lěvog! 95
Još takovom se věruj meni nemože fálit nitko.
Još takovom štakkom van *Daphnida*, nitko se dičit.
O! da bi moj dáراك kano tvoj šta će, primio Bogo!
Kažu, serdce ciěnom najmanje dělce da věnča.
Dobro serdce, velim — ako tak je Ljuboslave samnom, [4] 100

Samnom ti se raduj, jer i moj dar Pan će uvážit.
 Derveta iz kljenovog to sedmeroglasna je svirka.
 Pogledaj àmo, jedinim radjena žigom i nožem.
 Vlastitom u jezeru rukom je prebirana têrska.

Slanom često vodom moja mokrena usta biáhu, 105
 Dok bi ti najlêpšeg se, Ljuboslave, stručka dočepo.
 Voska ti nisam im'o, roga nisam, jadni Milinko!
 O! da si tad me vidit mogo! nápolo — znaš kako biva.
 Hodao sam ti po lúgu često dane ciéle,
 Bez da bi t' išta počet znao. Ista nebésa činjáhu 110
 Záme kukavna nemárit, nit moe slišiti moljbe.
 Kad ti nenadno umotrim gadnog rasta na veršku
 Tánjenoj o gráni roj pčélah grozdno visećih.
 Kanda me višje moći višjom podpališe vatrom
 Bozima izručiv se predobrim, ravno vèverki
 Berzo se najdo visokkog stermih rasta na legjih.
 Gusto granje gorúćim sunce probijaše žárom.
 Tak gor ja se penjuć, jednu privatim se za kvergu.
 Ruke s' omaknuše! malti s' odozgor zgruvao nisam.—
 Vosak! — spram suncu nad kvergom duplje biáše. 120
 Sad znaš. Još se sêtim nečemu, no nemoj da se smieš!
 Uzmem moj ti nožićak jednom, motri kakov je!
 Vergu pako drugom za poduggi vrat ti popadnem,
 Pak derž! sunce zahodnu već ti se prigne na stranu,
 Dok sam prekljucao. Tako i roj ostane miran, 125
 I meni bózi pomognu, s voskom rog bo ti najdem,
 Kvergu: Kak klebicom sam ovom ju žúnjio kinjo! [sic!]

L j u b o s l a v

O! šta li ljubav uradit, što l' nadvládati neće!
 Pak da se tvoje, poslim taka trúda, nedópane dáراك? [5]

Milinko

Misliš? — dakle radujmo se! al prie neg ćemo žertvat, 130
Jedno jošti Ljuboslave! jedno kázat imadem:
Ti mene ništa nepitaš, zašto današnji sam isk' o
Dan, ter obični naš sada obderžáemo praznik?

Ljuboslav

Istina ja neznam, niti sam s' razbijao glave.
Zašto bi pak pitkário? já sam mislio: dosta 135
Mom što je znàno Milinku. Ništa brez uzroka neće
Od mene on zahtěvati, stvar navlastito takvu.
Ak bude pak nuždno da i ja taj »jer?« znati móram.
On će mi sám kazat. Tako nuždno je dakle da znadem?

Milinko

Dobro serdce, Ljuboslave! o blago tvome Milinku! 140
Al' stobom u pustoj bi svakom blago pustinji bilo!
U koliko si tvoju prama men sad ukázao ljubav,
U toliko triput moja pram tebi jest narasla.
O! da bi zajmno sebi tak, zajmno pouffati ljudi!
Vas da bi o pastiri takva sve vézala ljubav; 145
O! kak srečno vašim bi po stránama čúvali jatta!
Stádah onda vaših, vaše tko! bi opisao stanje!
Dobroto ista Ljuboslave! uzrok dakle počúti:

Vid'sh ono berdo tam, odkud mládo sunce dohádja?
Vid'sh ono berdo tamo, kog zástor modri zakrívá. 150
Grad je za njim, pastirah glavno zborište panonskih.
Ond kada kakva stadam, krainam li se kaže pogšbel,
Nepriateljska panonske li u paše četta s' uvuče:
Onde se tad pastiri skupiv' dogovára'e složno,
Zlo kako b' il s' odvrátti il' s' iztrěbiti moglo. [6] 155

To znaš tam da današnjega uzrok sad je veselja:
 Znaš da je tam *Daphnis* pastírah sunce posavskih.—
 Pred kolibom někidan sam baš sveršívao diple,
 Lěpio rog mehkim, te zalívao raztljene voskom.
 Glas meni od Miloráda našeg s *Daphnom* je dopadne: 160
 Dan da će baš na današnji se *Daphnis* krénit odánde,
 Krénit svome stadu čekajúcem žudno Ljubeznog.
 O! da bi tam se Ljuboslave bilo moguće prenesti!
 Motrit kad bi radost pastirah, kad bi veselje!
 Najmanje, kanda vidim, sad žertvu daje stadance. 165
Daphnis dab' si poljubljeni njem povrátio srečno.
 Najmanje, kad ga vidi, bude silnim vikalo glásom:
 »*Daphnide, živa Željo, naša Bráno, naš Vodja sladki!*
Zdravo došo! nit s' od nás više ti udaljívao ikda!«
 O da bi tam se stvorit, da bi tam se Ljuboslave mogli! 170
 Motrit mogli radost pastírah, mogli veselje!
 Al' bud' to da nedade se, daj da Ljuboslave!... znaš već.

L j u b o s l a v

Dúšê pollo, Milinko, daj da te, daj da zagerlim!
 Znam što s' tim naměravaš, znam već, fála nenadnom
 Tom tebi fála Milinko na glásu. Dvostruke dakle, 175
 Dvostruke moljbe Bogu slati, dvostruke páliti žertve,
 Dvostruke pěsme pjevat treba! — Ajdemo, ajde Milinko!
 Ajdemo, ajde novoj radujem već pěsmi tvojoj se!
 Znaš kako láne tvoim s ove, znaš razlígáše glásom,
 Znaš kako láne mislim s ove pěsmam ozíváše strane? 180

M i l i n k o

Ajdemo, ajde tvojoj radujem já pjesmi novoj se!
 Znaš kakot' onda tvoim s ove znaš razlígáše stráne?
 Znaš kako daljni milim s' ozíváše pěsmama luzi,
 S Filisom: udobričas! kad se je vėnčao *Daphnis!* [7]

Nisam nika[d] pšam još, još čuo nikdar onakvih. 185
 Sad suze grozne ganu, sad lice veseljem obaspu.
 Jadno serdce zgodu sad, sad pak ranne zalčče.
 Pšme ti nika[d] Ljuboslave, još čuo nisam onakve!
 Ajdemo, ajde novoj radujem jur pšmi tvojoj se!
 ‘Zvan toga tvoj je pšvat sad, tvoj sad red je počėti. 190
 Počmimo dakle Ljuboslave već prikazívati žertve!
 Počmide, ja za tobom svako tríput slovence ponavljam!

L j u b o s l a v

Podpan premda svědok nie gerlo serdca slabučko,
 Móram — red je — počėti. Pomáži, Milinko, pomáži!

Pane, Pane! dobri Bože!
 Šta zafalna ljubav može.
 Gledaj, to je učinila,
 Slabe dare je donila. 4

(Milinko sve ponavlja)

* * *

Ti znaš, Pane! znaš najbolje,
 Kakvim serdcem, kakve volje,
 Kakvi dan mi svetkujemo,
 Za koga li žertvujemo. 8

* * *

Slab je jezik za izreći
 Što iz serdca ima teći.
 Sve što bo on kázat može
 Jest: da *Daphna* čuvaš Bože! 12

* * *

Da uzmeš što prinosimo,
 Da uslíšiš što prosimo:
Daphna naša j’ želja prava,
 Čuvaj dugo, srećna, zdrava! [8] 16

* * *

O! učini Pane, Bože!
Da se njeg'va stada mlože,
Čúvaj, bráni dobri Pane,
Njeg'va stada, paše, strane! 20

* * *

Još u prahu naše doli,
Tebe Bože serdce moli,
Nek' ga tvoja rúka prati,
Nek' se svojim zdrav povráti! 24

* * *

Il' se kopnom il' se vodom,
Il' se vozom, il' se brodom,
Milim stadom' vratit htio,
Svom na putu srećan bio! 28

* * *

Sa zborišta ili poš'o,
Il' med' sladka stada doš'o,
Tak, il' tak se povrátio
Poš'o l', doš' l' srećan bio! 32

Počim'o tak je Ljuboslav, tak je Milinko ponavlj'o. 195
Dubravam u túdjim tako dán su svétili *Daphna*.
Tak su moljbe Bogu, tak žertve prinášali dobrom,
Iskali često svoem da bi mogli pripívati *Daphnu*. [9]

BILJEŠKE

¹ BLAŽANOVIĆ, Stjepan. *Knjižnica obitelji Brlić*, Slavonski Brod 1983., str. 67–68.

² *Među spisima sredenim kronološki, sub anno 1836.*

³ Ta »interkalarna« osmeračka četverostišja upućuju nas na pomisao da je Topalović poznavao Katančićevu prigodnim *Poskočnica Pana i Talije na Crbrdu* iz 1788. g.

⁴ Odu je objavio dr. Antun Vrgoč u članku *Nepoznata pjesma slav. pjesnika i hrv. rodoljuba Mate Topalovića*, u: »Nastavni vjesnik« XLII., sv. 8., 9. i 10., str. 257–288, Zagreb 1933./1934. Spjevana je u 511 dvanaesteračko–deseteračkih dvostišja. Ova oda zapravo je druga, proširena i dorađena varijanta prve Topalovićeve prigodne ode Kukoviću (v. bilj. 5!).

⁵ Prvu varijantu ove opsežne slavonskom ikavicom spjevane prigodnice Topalović je objavio u zbirci *Odziv rodoljubnog serca* (Osijek, 1842., str. 3–54) pod naslovom: *Pěsma tužne i vesele Slavonie (...) Jozipu Kukoviću (...) 14. Prosinca 1834. preponizno prikazana (Iz Beča u rukopisu poslana.)*. Sadrži 477 dvanaesteračko–deseteračkih dvostišja.

⁶ Nikoli je Andriću pastoralu »spjevao nepoznati pjesnik«, v.: *Prigodni spisi o Strossmayerovim prethodnicima* u »Spomen–cvieće iz hrvatskih i slovenskih dubrava«, Matica hrvatska, Zagreb 1900., str. 189.